

4. Назаренко Д. О. Кримінологічний аналіз та протидія фоновим для злочинності явищам: монографія. Харків: Діса плюс, 2013. 524 с.

Одержано 10.05.2017

УДК 343.22

Олена Юріївна ЦЕБИНОГА,

курсант 2 курсу факультету № 1 Харківського національного
університету внутрішніх справ, м. Харків

Науковий керівник: Васильєв Андрій Анатолійович,

*кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального
права і кримінології факультету № 1 Харківського національного
університету внутрішніх справ, м. Харків*

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ У ЗАКОНОДАВСТВІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Розглянуто питання кримінальної відповідальності юридичних осіб за законодавством зарубіжних країн. Увагу приділено підставі кримінальної відповідальності, переліку кримінально караних діянь та видам заходів (покарань), які застосовуються до юридичних осіб.

Ключові слова: *заходи кримінально-правового характеру, кримінальна відповідальність, юридична особа.*

Обраний Україною напрям інтеграції до Європейської сім'ї потребує упровадження змін, які стосуються економічної, політичної та правової сфери, зокрема, удосконалення кримінального законодавства України у частині застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб. Можливість застосування цих заходів було передбачено відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб» від 23 травня 2013 року № 314-VII [1]. Цим законом, поряд із іншими змінами до Кримінального кодексу України (далі – КК України), було закріплено виділення у Загальній частині КК України окремого розділу – Розділ XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб», яким встановлено підстави та види заходів кримінально-правового характеру. Указані заходи для кримінального законодавства України є новелою, однак, для законодавств зарубіжних країн вони є досить сталим приписом і мають багаторічну історію, тому дослідження норм, якими

передбачено відповідальність юридичних осіб є актуальним і своєчасним для сучасної теорії кримінального права.

Окремі питання відповідальності юридичних осіб і застосування заходів кримінально-правового характеру були відображені у дослідженнях В. К. Грищука, Є. Є. Дементьєва, С. Г. Келіної, Н. Є. Крилова, Н. Ф. Кузнецова, А. В. Наумова, О. С. Нікіфорова, А. М. Ященка та ін. Проте, під час практичного застосування норм про кримінальну відповідальність юридичних осіб виникає чимало труднощів, які досить часто викликані складністю та незрозумілістю положень КК України, вирішення яких можливо в результаті аналізу аналогічних приписів законів про кримінальну відповідальність закордонних країн.

Особливості визначення підстав застосування заходів кримінально-правового характеру. Відповідно до положень КК України, підставами для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру є: 1) вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених у статтях 209 і 306, частинах першій і другій статті 368-3, частинах першій і другій статті 368-4, статтях 369 і 369-2 КК України; 2) незабезпечення виконання покладених на її уповноважену особу законом або установчими документами юридичної особи обов'язків щодо вжиття заходів із запобігання корупції, що призвело до вчинення будь-якого із злочинів, передбачених у статтях 209 і 306, частинах першій і другій статті 368-3, частинах першій і другій статті 368-4, статтях 369 і 369-2 КК України; 3) вчинення її уповноваженою особою від імені юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених у статтях 258–258-5 КК України; 4) вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених статтями 109, 110, 113, 146, 147, частинами другою – четвертою статті 159-1, статтями 160, 260, 262, 436, 437, 438, 442, 444, 447 КК України (ст. 96-3 КК України) [2].

Як вказує О. Ф. Пасека, з 1944 р. в Англії стало можливим притягнення корпорацій до відповідальності як виконавців, так і співучасників. При цьому досить часто використовується принцип «alter ego», діяння вчинене особами, що входять в орган управління юридичної особи, вважається вчиненням самою юридичною особою. Відповідальність організації не виключає кримінального переслідування винних фізичних осіб. При цьому притягнення до відповідальності юридичної особи можливе навіть тоді, коли фізична особа не була засуджена [3, с. 45].

У ст. 5 Кримінального кодексу Бельгії вказується на те, що юридичні особи можуть підлягати кримінальній відповідальності у випадках вчинення злочинів, які вчинено з метою отримання вигоди. Така відповідальність встановлена за корупцію (ст. 504), зловживання

службовим становищем (ст. 247.4) та легалізацію доходів отриманих злочинним шляхом (ст. 505). Указані статті поширюються як на бельгійських юридичних осіб, так і на іноземних, якщо злочин було вчинено їх представниками на території Бельгії [4, с. 54].

Як зазначають В. К. Гришук та О. Ф. Пасека, відповідно до ст. 3 Закону Республіки Польща «Про відповідальність колективних суб'єктів за дії, заборонені під загрозою покарання» від 28 жовтня 2002 р., підставою кримінальної відповідальності юридичної особи є неправомірна поведінка фізичної особи, яка: 1) діє від імені або на користь колективного суб'єкта у межах повноважень або обов'язків щодо його представництва, прийняття від його імені рішень чи виконання внутрішнього контролю або в разі перевищення делегованих повноважень чи неналежного виконання покладених на фізичну особу обов'язків; 2) діє з перевищенням повноважень чи неналежно виконує свої обов'язки; 3) діє в інтересах або від імені колективного суб'єкта за згодою або з відома особи, зазначеної у п. 1 даної статті; 4) є підприємцем [5, с. 87].

Згідно зі ст. 121-2 КК Франції, підставою кримінальної відповідальності юридичних осіб є вчинення злочинного діяння від їх імені органами або приватними особами, які є їх представниками [6, с. 77], схоже положення міститься і у ч. 1 ст. 14 Пенітенціарного кодексу Естонії: «Юридична особа несе відповідальність у передбачених законом випадках за діяння, вчинене його органом, членом цього органу, керівним працівником або компетентним представником в інтересах юридичної особи» [7].

У якості проміжного висновку слід зазначити, що як правило, можливість застосування заходів кримінально-правового характеру (покарання) до юридичних осіб пов'язується з вчиненням злочину представником юридичної особи (керівником, службовою особою або представником тощо) – фізичною особою. Закони КК зарубіжних країн не містять норм, які утворюють самостійні підстави кримінальної відповідальності юридичних осіб, а завжди пов'язують їх відповідальність із діянням, яке вчинено їх представником. Виключення становить лише законодавство Великої Британії, у якому мова йде про відповідальність юридичної особи, навіть у випадку, коли фізична особа не була засуджена.

2. Види злочинів, при вчиненні яких можливе застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру (покарань). У КК України заходи кримінально-правового характеру застосовуються у випадку вчинення окремих злочинів проти основ національної безпеки, проти полі, честі та гідності особи, проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина, у сфері господарської

діяльності, проти громадської безпеки, у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення, у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Юридична особа у Великобританії, відповідно до Законів «Про запобігання корупції в публічних органах» (1889 р.), «Про запобігання корупції» (1906 та 1916 рр.), а також постанови уряду «Про відмивання грошей» (2004 р.), може підлягати кримінальній відповідальності за корупційні діяння, відмивання доходів і фінансування тероризму [5, с. 116].

У Бельгії корпоративна відповідальність установлена за корупцію (ст. 504 КК), зловживання службовим становищем (ст. 247.4 КК) і легалізацію доходів, отриманих злочинним шляхом (ст. 505 КК) [5, с. 91].

Згідно зі ст. 16 Закону «Про відповідальність колективних суб'єктів за дії, заборонені під загрозою покарання» республіки Польща, колективні суб'єкти підлягають кримінальній відповідальності за окремі злочини у сфері господарської діяльності, страхування, обігу облігацій, банківській сфері, права промислової власності, діяльності торгових спілок, зовнішньоторговельного обігу, оборонній сфері, грошового обігу та обігу цінних паперів, службової діяльності (хабарництво, платна протекція), охорони інформації, достовірності документів, сексуальної свободи і звичаїв, довкілля, публічного порядку, конкуренції, інтелектуальної власності, оподаткування, цільового використання коштів та обігу товарів через державний кордон [5, с. 121].

У результаті опрацювання законів про кримінальну відповідальність закордонних країн встановлено, що переважна більшість указаних законів передбачає можливість застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру (покарань), як правило, у випадку вчинення корупційних злочинів, а також злочинів у сфері господарської діяльності (злочинів в економічній сфері).

3. Види заходів кримінально-правового характеру (покарань), що застосовуються до юридичних осіб, у зв'язку із вчиненням злочину їх представником. Українським законодавством, у якості заходів кримінально-правового характеру, передбачено застосування до юридичної особи штрафу, конфіскації майна, а також ліквідації (ст. 96-6 КК України) [2].

У Великобританії, до юридичних осіб застосовуються ті ж самі покарання (за виключенням позбавлення волі), які передбачено і для фізичних осіб. У випадках вчинення хабарництва або відмивання (легалізації) коштів, юридичній особі може бути призначений необмежений штраф (unlimited fine), а також конфіскація незаконно отриманого майна юридичної особи [8, с. 24].

Відповідно до ст. 7 bis КК Бельгії до юридичної особи можуть застосовуватись такі види покарання: штраф, конфіскація майна, ліквідація компанії, заборона щодо заняття основним видом діяльності [4, с. 93].

У Республіці Польща на юридичну особу може накладатися штраф у розмірі до 10 % доходу, передбаченого у приписах про податок на дохід юридичних осіб, який отриманий у році, що передує року прийняття судового рішення [5, с. 97]. Крім штрафу до юридичної особи застосовуються: заборона рекламування здійснюваної діяльності, виробів, які виробляє або реалізує юридична особа, послуг; заборона користуватися дотаціями, субвенціями або іншими формами фінансової допомоги з публічних джерел; заборона користуватися допомогою міжнародних організацій, членом яких є Республіка Польща; заборона отримання публічних замовлень; заборона здійснення певного виду основної чи додаткової діяльності; опублікування вироку [5, с. 124].

У КК Франції виділяється окремий відділ, яким передбачено покарання, що можуть бути застосовані до юридичної особи (Відділ II. – Про покарання, що застосовуються до юридичних осіб). Такими покараннями є штраф (ст. 131-38 КК), конфіскація майна (ст. 131-21 КК), ліквідація юридичної особи (ст. 131-37, ст. 131-39) тощо [6, с. 111–118].

Таким чином, проведенням дослідженням встановлено, що у розвинутих країнах вже досить давно розроблена теоретична та практична база для встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб. Зокрема, найбільш яскраво виражена кримінальна відповідальність юридичної особи як суб'єкта злочину в країнах англосаксонської правової сім'ї. Особливу увагу приділено підставам кримінальної відповідальності та видами покарань, які можуть застосовуватися до юридичних осіб, встановлено, що економічні важелі впливу є найбільш ефективними в якості покарання до юридичних осіб, тому, найбільш поширеним видом санкції має бути штраф, обмеження підприємницької свободи.

Список бібліографічних посилань

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб: закон України від 23.05.2013 № 314-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-18> (дата звернення: 12.05.2017).

2. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 12.05.2017).

3. Пасека О. Ф. Кримінальна відповідальність юридичних осіб у законодавствах країн ЄС. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2008. Вип. 43. С. 43–53.

4. Уголовный кодекс Бельгии. СПб.: Юрид. центр Пресс, 2004. 560 с.
5. Грищук В. К., Пасека О. Ф. Кримінальна відповідальність юридичних осіб: порівняльно-правове дослідження: монографія. Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2013. 248 с.
6. Уголовный кодекс Франции. СПб.: Юрид. центр Пресс, 2002. 650 с.
7. Пенитенциарный кодекс Эстонской Республики от 06.06.2001 // Jurist Aitab: сайт. URL: https://www.juristaitab.ee/sites/www.juristaitab.ee/files/elfinder/ru-seadused/ПЕНИТЕНЦИАРНЫЙ%20КОДЕКС_10.01.17.pdf (дата звернення: 12.05.2017).
8. Бирюков П. Н. Уголовная ответственность юридических лиц за преступления в сфере экономики (опыт иностранных государств). М.: Юрлитинформ, 2008. 136 с.

Одержано 14.05.2017

УДК 343.242

Петро Миколайович ЧЕРНІКОВ,

курсант 3 курсу факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

Науковий керівник: Казначеева Дар'я Володимирівна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

ПРОБЛЕМА ЗАЙНЯТТЯ ГРАЛЬНИМ БІЗНЕСОМ В УКРАЇНІ

Проаналізовано сучасний стан та основні способи зайняття гральним бізнесом в Україні, наголошено на неефективності кримінального покарання за даний вид діяльності

Ключові слова: *гральний бізнес, лотерея, азартні ігри.*

З метою забезпечення захисту населення, заборони використання власності на шкоду суспільству, законодавець заборонив гральний бізнес на території України. До Кримінального кодексу України було внесено статтю щодо заборони зайняття гральним бізнесом (ст. 203-2 КК України).

Під гральним бізнесом слід розуміти діяльність осіб які організовують, проводять та надають можливість доступу до азартних ігор на гральних автоматах, у казино, комп'ютерних симуляторах, у букмекерських конторах, в інтерактивних закладах де обов'язковою умовою участі є сплата гравцем грошей, що дає змогу учаснику отримати виграш, так і не отримати його у зв'язку з випадковістю. Оскільки у